

alltfort har en uppift att fylla vid sidan om de mera fackligt betonade, vill Red. alltfort värdsamt och under tacksamhet rekommendera sig i sin läsares och medarbetares benägna åtanke.

Till C. W. K. Glerups förlag, som välvilligt svarat för tidskriftens utgivande under nästan hela dess existens, framför Red. sitt värdsamma tack.

Söderköping i december 1950

ARTHUR ADELL

Om prenumerationen år 1951 meddelas:

*Prenumerationsavgiften* är kr. 5:50 och insättes enklast på postgirokonto: C. W. K. Glerups förlag nr. 308 43 Lund.

*För medlemmar av Laurentius Petri Sällskapet* gäller att tidskriften utgår som organ till medlemmarna mot insändande av årsavgiften 10 kr. till sällskapets postgironummer 17 13 72 Box 98. Lund, För att utsändandet av tidskriftens första nummer ej skall fördröjas anhålles värdsamt att medlemsavgiften insändes snarast möjligt på nyåret 1951.

### Kyrie fons bonitatis.

Tropisering, d. v. s. att under de långa melismerna i mässans sånger lägga ord, var under medeltiden ytterligt vanlig. Ofta möter man Kyrie, Laudamus, Sanctus, Agnus Dei och Ite missa est så behandlade, stundom finner man även sånger ur mässans proprium tropiserade.

Många troper finnas till Kyrie och en av de mest kända är Kyrie fons bonitatis, vilken är känd redan i handskrifter från 1000-talet och som har varit vida spridd<sup>1)</sup>. Även i Norden är den brukad åtminstone till en tid, ja det förefaller, som skulle man både i Tyskland och Norden ha visat den särskild uppskattning.

I handskrifterna från Hög och Bjuråker säger sig Adell ha funnit en översättning av detta Kyrie, vilken översättning går tillbaka på en dansk förlaga<sup>2)</sup>. Denna version visar emellertid så föga likhet med det latinska originalet att man undrar om de hava något gemensamt förutom melodien, vilken i den danska källan

1) *Analecta Hymnica* 47 s. 53—56. *Missale ad usum insignis ecclesie eboracensis* (Surtees Society) II s. 244. Melodien undersökt av Gab. M. Beyssac i *Rassegna Gregoriana* III s. 533 ff.

2) *Musikhandskrifter från Högs och Bjuråkers Kyrkor* s. 29 f.

är densamma som återfinnes i det trefaldiga Kyrie fons bonitatis, som finnes på 1. Adv. och Pingst<sup>3</sup>). Den latinska texten där utgöres av vers 1, 6, 9 (Kyrie fons bonitatis; Christe, coelitus; Kyrie, ignis divine.) av de ursprungliga 9 verserna<sup>4</sup>).

Kyrie fons bonitatis är nämligen författat till ett niofaldigt Kyrie. Det trefaldiga synes vara en 1500-talets innovation. Sådana trefaldiga kyrie-troper känna vi även från Tyskland, t. ex.

*Kyrie Summum*

Kyrie. Ach vater, allerhögster Gott,  
wie kleine acht man doch dein gebot.

Verschon unser blindheit  
die viel sünd thut.

Erbarm dich unser. Etc.<sup>5</sup>)

eller *Kyrie Summum*

Kyrie Gott Vater in ewigkeit,  
gros ist dein barmhertzigkeit,  
aller ding ein schöpfer und regirer.

Eleyson. Etc.<sup>6</sup>)

En svensk översättning av det niofaldiga Kyrie fons bonitatis har emellertid funnits. Från Ösmo Kyrka på Södertörn äro bevarade trenne musikhandskrifter, av vilka två giva oss den svenska texten härtill.<sup>7</sup>)

Handskriften P 1 kan dateras till 1580-talet, sannolikt 1582. Den har den intressanta anteckningen: Liber D. Marthini Olai sacellani clementissimi Regis JOHANNIS, pastoris ecclesiae Ödmo, quem Zacharias Martini compegit Anno verbi incarnati 1582. Zacharias Martini dog enl. herdaminnet 1586<sup>8</sup>). Icke alldeles betydelslös är uppgiften om Marthini ställning till Johan III. Man kan icke förbise möjligheten av att föreliggande översättning av Kyrie fons bonitatis, som vi i intet fall känna från tiden före Johan III:s regering, har ett visst sammanhang med dennes liturgiska förnyelsesträvanden.

Handskriften P 2 synes vara något yngre. Den har på det fragmentariska första bladet årtalen 1593 och 1604 samt i slutet anteckningen: hoc scriptum est in Ösmo 11 Julio Anno 1613. Ego Haraldus Olai scripsi manu propria. Sagde Haraldus är i herdaminnet okänd. Den synes både vad stil och stavning beträffar vara åtskilligt yngre än P 1. Stavningen såväl som texten till

<sup>3</sup>) Jesperssons Graduale s. 5 f., 270 f. (Editio Köpenhamn 1573).

<sup>4</sup>) ibid. s. 248 f.

<sup>5</sup>) Wackerhagel, Das deutsche Kirchenlied III, 1114.

<sup>6</sup>) ibid. III, 250. Tryckt i Wittenberg 1541.

<sup>7</sup>) De förvaras nu på Landsarkivet i Upsala, signum Ösmo P 1—3. De upptäcktes och räddades undan förgängelse för c:a 25 år sedan av dåvarande komm. Simon Lüders.

<sup>8</sup>) Hagström, Strängnäs stifts herdaminne III s. 261.

detta Kyrie är yngre. I texten finnas fel, som saknas i texten i P. 1. Så v. 5: genom gudz helga (P 1 effter).

P 2 synes vara närstående den senare tryckta Liber Cantus Upsaliensis och torde därför vara värdefull för den som vill studera bakgrunden till sagda bok. Ösmo tillhörde då ärkestiftet.

Förekomsten av denna svenska text har varit känd tidigare från finskt håll. Redan 1929 publicerade den finske forskaren P. J. I. Kurvinen den svenska texten från den s. k. Liber Georgj Marcj Aboensis från 1580-talet<sup>9)</sup>.

Då Kurvinens utgåva är svårtillgänglig synes en förnyad publicering av vår text såväl som av den latinska förlagan vara berättigad.

Enligt Ösmo-handskrifterna skulle Kyrie fons bonitatis brukas på de största högtidsdagarna (De summis festis, P. 1; In summis festis cani potest P 2).

Den tyska Psalmodian<sup>10</sup> åter säger: In summis festiuitatibus & Dominica Trinitatis. Det medeltida bruket i York var Epiphania, Pingst, Corpus Christi, Mariae Bebådelses dag.<sup>11)</sup>

*Kyrie fons bonitatis.*

- (1) Kyrie fons bonitatis / Pater ingenite, /  
a quo bona cuncta / procedunt, /  
Eleyson.
- (2) Kyrie, qui pati Natum / mundi pro crimine, /  
ipsum ut salvaret, / misisti, /  
Eleyson.
- (3) Kyrie, qui septiformis / das dona Pneumatis, /  
a quo coelum, terra / replentur, /  
Eleyson.
- (4) Christe Hagie, / caeli compos regiae, / melos gloriae, /  
cui semper / astans pro numine / angelorum decantat apex, /  
Eleyson.
- (5) Christe unice / Dei Patris Genite, / quem de virgine /  
nasciturum / mundo mirifice, / sancti praedixerunt /  
Prophetae,  
Eleyson.
- (6) Christe, coelitus / nostris adsis precibus, / pronis mentibus, /  
quem in terris / deuote colimus, / ad te, pie Iesu, clamamus /  
Eleyson.
- (7) Kyrie Spiritus alme, / cohaerens Patri Natoque /  
unius usiae, / consistendo / flans ab utroque, /  
Eleyson.

<sup>9)</sup> Suomen Virsirunouden alkuvaihet v:een 1640. I: Suomalaisen Kirjallisuuden seuran toimituksia 180. OSA. s. 430 f. Även Olav D. Schalin nämner dess förekomst: Kulthistoriska studier I s. 56, 85.

<sup>10)</sup> Se nedan not 16. Latinska texten efter Psalmodia.

<sup>11)</sup> The York Missal II s. 241.

- (8) Kyrie, qui baptisato / In Iordanis unda Christo / refulgens  
specie / columbina / apparuisti, /  
Eleyson.
- (9) Christe ignis diuine, / pectora nostra succende, /  
ut digni pariter / te laudare / possimus semper, /  
Eleyson.
- (1) Herre<sup>12)</sup> ewige Gudh / barmhertiga Fader, /  
aff huilkom alt gått / aff kommer  
Förbarma tigh öffuer oss
- (2) Herre som Sohnen / till verldene uthsende /  
at han henne / frelsa skulle. /  
Förbarma tigh öffuer oss
- (3) Herre som tijn helga Andas / gåffuor wtdelar /  
then himmel och iordh / upfyller /  
Förbarma tigh öffuer oss
- (4) Christe heligha / himmelens Herre /  
then gudz Änglar / uthan ändha loffsjunga ähro. /  
och för theres Gudh bekenna /  
Förbarma tigh öffuer oss
- (5) Christe Gudz Faders / eenfödde sän /  
som oss till stoor moon / aff Jungfru skär /  
til werldenne / födder är, / effter gudz helga prophets ordd /  
Förbarma tigh öffuer oss
- (6) Christe aff himmelen / hör wår bönn /  
som tigh med ödmjukt hiertta / här på jordenne dyrka /  
Till tigh rope wij O Jesu /  
Förbarma tigh öffuer oss
- (7) Herre helighe Anda / Fadrenom och Sonenom samwarande /  
aff ewighet / aff them bådhom wthgången /  
Förbarma tigh öffuer oss
- (8) Herre som widh Jordans flodh / widh Jesu Christi döpelse /  
tigh uppenbarade / skinandes / i duffuo liknelse /  
Förbarma tigh öffuer oss
- (9) Herre Gudhdomlige eldh / upplys wårt hiertta och sinne, /  
at wij tigh / samptlige måge / loffwa ewinnerligh /  
Förbarma tigh [öffuer oss]

Vår text är en ganska ordagrann översättning från latinets och någon dansk eller tysk förebild behöver man icke nödvändigtvis antaga. Uteslutet är, att den av Wackernagel anförda tyska översättningen skulle ha spelat någon större roll. Dess första vers lyder:

O Vater der barmhertzigkeit,  
bronn aller gütligkeit!  
las heut deine gnade zu uns fliessen  
und uns der geniessen!<sup>13)</sup>

<sup>12)</sup> Enl. Ösmo P 1, fol. 12.

<sup>13)</sup> a. a. III, 262.

Följande verser äro även i väsentliga stycken från den svenska översättningen avvikande.

När den svenska översättningen tillkommit och vem som utfört den kan f. n. icke avgöras. De tillgängliga handskrifterna höra alla 1580-talet till eller därefter. Det kan som ovan nämnts, tänkas, att översättningen har samband med tidens traditionalistiska strömning och att den icke kan sättas i samband med den av Norman föreslagna mässordningen, vilken däremot skulle kunna sättas i förbindelse med texten i Hög-handskriften<sup>14)</sup>. Det är i detta sammanhang värt att nämna, hurusom den latinska texten finnes i den *Psalmodia*, samling av sånger etc. från den gamla Kyrkan, som med företal av Melanchton, utgavs i Wittenberg 1569.<sup>15)</sup> Den skriften meddelar ordning för vesper, completorium, matutin, vissa av mässans latinska sånger m. m. Man kan icke förneka att den skriften eller den traditionalistiska riktning den representerar kan ha utövat större inflytande även utanför Tysklands gränser och att man i den kan finna en bidragande orsak till att så mycket av den gamla kyrkosången bevarades i Norden och kodifierades i skrifter såsom Jespersøns *Graduale* eller de senare *Liber Cantus Upsalensis* och *Wexionensis*.

*Eric Segelberg.*

---

<sup>14)</sup> Adell a. a. s. 29.

<sup>15)</sup> Se ovan s.

<sup>15)</sup> *Psalmodia hoc est cantica sacra veteris ecclesiae selecta*. Utgiven av Lucas Lossius Lunenburgensis. Wittenberg 1569.

## Från skilda tider.

### En recensionssvit.

I: 1200-talet

*Petrus de Dacia: Om den saliga jungfrun Kristina av Stommeln. I översättning och med inledning av Tryggve Lundén. Bonniers 1950.*

Förlagsnotisen på bokens bakre omslag talar om »en levande återklang ur medeltidens natt». Den massiva demonologi, som utgör den svarta ränningen i Kristinas upplevelser, sådana de utan förbehåll och delvis i en monoton upprepning av kuslig verkan ha skildrats av hennes vän Petrus, dominikanen från Visby, ger